

Holdsarló-észlelések

A Meteor hasábjain legutóbb 2013 elején olvashattunk cikket, amely a korai holdsarlóészlelésekkel foglalkozik. Akkor a január 12-én látható hajszálvékony sarlóról volt szó. Azóta sok újhold eltelt már, és összegyűlt annyi észlelés is, amennyiből már érdemes egy külön cikket írni, ezzel is ösztönözve az észlelőket ennek az érdekes és izgalmas megfigyelési programnak a művelésére. Jó, ha ilyenkor készítünk leírást is, amely visszaadja az alkonyi vagy hajnali események hangulatát; ez mindig egyvedivé teszi az észlelést.

A 2013. január 12. és 2015. március 21. közötti időszakban 13 észlelő küldött be célzottan észleléseket; ők tehát leírással együtt közölték a megfigyelést. Név szerint: Benei Balázs, Cseh Viktor, Dömény Gábor, Erdei József, Horváth Attila, Keszthelyi Sándor, Keszthelyiné Sragner Márta, Nagy Gábor, Pásztor Zoltán, Pócsai Sándor, Ságodi Ibolya, Soponyai György, Uhrin András. Ezeken kívül sok észlelést (gyakorlatilag a megfigyelések nagy részét) még össze lehetett gyűjteni az internetről, blogokról és honlapokról.

Legaktívabb észlelők: Nagy Gábor, Soponyai György, Keszthelyi Sándor és Keszthelyiné Sragner Márta.

Legfiatalabb szabad szemmel is megfigyelt holdsarló: 18 óra 33 perc (Nagy Gábor, 2014.01.31.)

Legidősebb szabad szemmel megfigyelt holdsarló: 44 óra 18 perc (Soponyai György, 2014.07.27)

Égy kis számvetés

Égy év során a holdsarlók szerelmeseinek nagyjából 16–20 alkalom adatik meg, amikor a hajnali vagy alkonyi égen lehetőség van arra, hogy vadásszanak. Az égbolt állapotától függően általában ezen órák fele/harmada (nagy általánosságban) borult időszakra esik, melyből láthatjuk, nem is olyan könnyű ez a

megfigyelési terület. A program fő célja, hogy (egészséges versenyszellemmel) az észlelők saját magukat és egymást fölülmúlva, minél vékonyabb (fiatalabb) holdsarlót láthassanak meg szabad szemmel. Saját észlelési tapasztalatból azt tudom mondani, hogy évente csupán egy-két alkalom kínálkozik, amikor a vadász igazi trófeákat gyűjthet. Nem volt ez másként a 2013–2014-es időszakban sem. Az elmúlt két évben volt alkalom a hajnali és az alkonyi égen is észlelni, s volt pár igen kiváló alkalom, hogy 24 óra alatti szép holdsarlókat láthassunk; 2013-ban: január 12., október 4., december 3., 2014-ben pedig: január 31., március 31., október 23., december 22. A két év alatt tehát 7–8 alkalom adódott csak az igazán vékony sarlókat kedvelők számára, hogy megpróbálkozzanak az észleléssel. Természetesen ez a néhány alkalom is csak elméleti szám, mert sok dolog közrejátsszik még: időjárás, szabadidő, légköri kondíciók, stb. A legvékonyabb sarlót 2014. december 22-én láthatták volna a megfigyelők. Ez egy igazi rekord, várhatóan 13 óra 56 perces holdsarló lett volna – sajnos nem tudok pozitív észlelésről. Jól mutatja a feladat nehézségét, hogy e sorok írójának hat lehetőségből csak két alkalommal sikerült megpillantani az igazán vékony, mosolygó ívet. Mindössze két alkalom bő két év alatt!

Észlelések

2013-ban 11 beküldött észlelést kaptam meg, valamint sikerült néhány fotót összeválogatnom és elkérnem másoktól. Szemezgecssünk hát ezekből a megfigyelésekből! Itt van először egy izgalmas leírás Keszthelyi Sándortól, 2013. december 2. hajnaláról:

„Holdsarló-észlelés 2013. december 2-án hajnalban. Pécsen az ég felhőtlen, tiszta, szeles volt, így volt remény e hajnali holdsarlózásra. 04:40-kor KözEI-kor ébredtem,

jóval a 06:12-es elméleti holdkelte előtt, de – félve, nehogy elaludjak – virrasztottam. 05:30-kor összecsomagoltam (papír, írószjer, elemlámpa, binokli, mobiltelefon), jól beöltöztem (vattakabát, sál, kesztyű, jégérszó), és 05:40-kor kocsiba ültem.

Soponyai György 2013. április 11-én fényképezte ezt a 33 órás holdsarlót az esti szürkületben

A Mecsek déli lejtőjén kanyarodva még szép csillagos eget láttam, a bolygókkal (Jupiter, Mars), sőt 300 m magasban már a Szaturnusz is szépen fénylett. Alatta már piroslott az ég. 05:58-ra fenn is voltam a Misina-tetőn a tévé-torony lábánál. Jóval a Szaturnusz alatt, a felső felhősík alján pillantottam meg 06:04-kor a Merkúrt. Észrevételét jó jelnek tekintettem, hiszen alatta most már a Holdnak kell következnie, nem is sokkal mélyebben. A Merkúr is igencsak villogott, de fényes volt, annyira, hogy binokulárban még a felhőzet között bujkálva is látszott, amikor néha szemmel el-eltűnt. Vagy tízszer beállítottam a Merkúrt, aztán balra lefelé húztam a látómezőt horizontig: de semmi! És az ég egyre pirosodott alul. Végül a Merkúr már vagy 3–4 fok magasan fénylett, akkortól meg az alsó felhősíkből felfelé kiágazó kis nyúlvány volt a támpont, amely szintén nem mozdult. A „féregnyúlvány” felhődarabkára szegeztem a binoklit, de semmi. Nagyon pirkadt és nagyon fáztam! Elhatároztam, hogy

06:30-ig bámulom az ég alját és a semmit! És akkor 06:28-kor csoda történt! A kitámasztott binokulár látómezőjében egyszer csak megjelent a holdsarló! Mint egy káprázat, de ott volt. Nagyon halványan, nagyon vékonyan, de narancsosan világítva a pirosodó égen ott volt: mint egy fénykép! Az íve csak 90–100 foknyi lehetett, és az is nagyon szakadozott volt, a kráterek sem voltak felismerhetőek, csak rücskösnek látszott a sarló belső íve. A látomás felső része 45 fokban dőlt meg balra, az alsó meg jobbra. A szép látványban 15–20 másodpercig gyönyörködtem, ám akkor kapcsoltam, hogy mindez „csak” távcsöves látvány – a fő cél a szabadszemes észlelés lenne! Leengedtem a binoklit, és szemmel próbálkoztam, csakhogy úgy semmit sem láttam. Egy fél percig mereven néztem ugyanarra az égrészre, ahol a távcső mutatta a Holdat – de pusztán szemmel semmi sem volt ott! Vissza a 20x80-ast! Újra beállítottam a Holdat, és a sarló még ott volt. Ám 10 másodperc elteltével hirtelen a szemem láttára elhalványodott és pár másodperc alatt eltűnt! Olyan váratlanul, ahogy megmutatta magát, úgy tűnt el, feltehetően a határozott felhősíkok közti rész sem volt tökéletesen tiszta, és egy fátyolosabb terület elhomályosította. Tovább kerestem, de már mindhiába, nem jött elő többé! 06:38-kor fel is adtam a keresgélést a hideg szél és a már nagyon erős pirkadat miatt. Így hát a 06:28-kori első 15–20 másodperces észrevételt követte 30 másodperc szabadszemes próbálkozás, majd a második 10 másodperc, azaz még egy perc sem telt el, amelyből 25–30 s volt maga a látvány. Az viszont szép volt! Igaz, „csak” távcső segítségével. A december 3-i 01:22-es újholdhoz képest a december 2-i 06:28-as észlelése 18 óra 54 perc korú holdsarlónak felel meg!” Keszthelyi Sándor

Ugyanezt a holdsarlót Szekszárdról így látta Dömény Gábor távcsövel:

„Nemrég hurcolkodtam be a lakásba, a Lovejoy-üstököst észleltem és a holdsarlóra vártam. Szép sorban jöttem fel a Szaturnusz és az α Lib, aztán a Merkúr kb. 1 fok magasan már látszott 10x50 B-vel. 6:35 KözEI-kor pillantottam meg a cérnavekony holdsarlót,

120–150 fokos ívet láttam 10x50 B-vel. Ezután ráálltam egy 80/400-as Skywatcherrel EQ3 GoTo mechanikával 17x-es nagyítással. Ezzel 7:02 KözEI-ig tudtam követni az egyre zsugorodó ívet, a legvégén már csak a legfényesebb 30 fok körüli részt láttam. Ekkor 6,5 fok magasan volt a Hold. A napkelte Szekszárdon 7:10 KözEI-kor volt. Szabadszemmel nem sikerült megpillantanom, volt némi szutyok a horizont közelében. Tehát 6:35 és 7:02 KözEI között végig csak 10x50 B-ve és 80/400 L-lel láttam, sajnos szabad szemmel nem. Ságodi Ibolyát is kihívtam, így ő is észlelte a sarlót.”

Nagy Gábor rövid beszámolója a 2013. szeptember 4-i idősebb sarlóról:

„Kicsit elaludtam ma hajnalban, de 10x50-es binoklissal gyorsan megtaláltam a pirkadatban a kb. 120 fokos, fehér holdsarlót, a horizont fölött 10–11 fokra. Szabad szemmel is könnyen jött. 03:43 UT-kor vettem észre, 03:46 UT-kor láttam utoljára. Ha jól számolom, akkor 31^h50^m-es. Nagy Gábor (Hejőpapi)”

Pásztor Zoltán beszámolója 2014. március 31-éről:

„Köszönöm Viktornak a figyelmeztetést, valószínűleg elkerülte volna a figyelmemet.

19:00 környékén pakoltam ki a felszerelést, hogy még egy kis lenyugvó Nap is megörökíthető legyen.

Nálam megszokott figyelmetlenség miatt a D5100 vázat memóriakártya nélkül vittem magammal. Hála Istennek a Canon 350D is nálam volt, így kénytelen-kelletlen azt a vázat raktam a 80/400-as távcsővel kíséretében egy fotóállványra.

10x50-es binokulárral kezdtem kémlelni a nyugati látóhatárt, de sajnos a felhőzet egészen markánsan volt jelen a területen. Látszott, hogy lassan oszlik, és szépen ki is bukkant a Nap, de a fölötte lévő terület még teljesen be volt borulva.

19:35-kor vettem észre először a holdsarlót, sajnos már elég alacsonyan. Kb. 20 perccel később a tisztulás, mert ekkor már szépen felszakadozott a felhőzet magasabb deklínációjánál is.

Így Liveview nélkül nehézkes volt a foku-

szálás, kinagyított ellenőrzéssel próbáltam elcsípni az élességet, de nem nagyon akartam vesztegetni az időt.

Sebaj, az a lényeg, hogy sikerült elcsípni, igazából ennyit sem néztem ki az ég állapótából még 19 óra előtt.” A holdsarló kora 22 óra 50 perc.

Pásztor Zoltán fotója 2014. március 31-én készült a 22^h56^m korú holdsarlóról 80/400 refraktorral és Canon EOS 350D fényképezőgéppel

Az időszak egyik legvékonyabb – többek által is megfigyelt – holdsarlója, Landy-Gyebnár Mónika fotóján szerepel, valamint Nagy Gábor alábbi leírásában:

„Örömmel jelentem, hogy ma (2015.02.19.) este sikerült megtalálnom a Hold 16 óra 40 perces sarlóját – üroöm az örömben, hogy sajnos csak távcsővel láttam. 16:35 (KözEI) táján indultam el a Hejő-hídhöz, szűk 10 perc alatt ott is voltam. Napnyugtáig türelmesen várakozottam. A Nap még látszott a horizont felett, amikor kiszűrtam a Vénuszt jó 20 fok magasan. A napnyugta igencsak szépre sikeredett, a fátlyofelhők eleinte sárgás-narancsos, később vöröses-rózsás színe nagyon megkapó volt. Ez esetben azonban nem igazán örültem maguknak a felhőknek. A helyi elméleti napnyugtakor (17:04) már fel-feleemeltem régi jó társamat, 10x50-es Tento binokuláromat, de nem kezdtem vadul keresni a holdsarlót. Negyed 6-kor már pásztaztam a feltételezett helyet. Sokadik pró-

bálkozásra végül is egyszer csak bevillant két fátvolfelhő-sáv között a Hold sarlójának nagyon „harmatos” íve, kb. 4 fok magasan lehetett. Nagyjából fél percig figyeltem, utána leengedtem a műszert, hogy megnézzem, mennyi az idő. 17 óra 27 perc volt. Ismét felemeltem a távcsövet, kb. még egy-másfél percig figyeltem, majd beleveszt az alsó felhősávba. Gondoltam, megvárom, hogy ismét előbukkanjon, majd eszembe jutott, hogy meg sem becsültem az ív hosszát. Sebaj. Pár perc múlva ismét keresni kezdtem, csak nem akart felbukkanni, de végül is 17:35-kor ismét beleakadtam. Kb. 80–90 fokot láttam az ívből, az északi csücske volt nagyon feltűnő. Megpróbáltam megpillantani szabad szem-

Ezeken a leírásokon kívül számos élménybeszámolóban, fotóban gyönyörködhettünk a levelezőlistákon, blogokon, fotómegosztó oldalakon a hazai észlelőktől. Mindig kedvet kap az ember amikor egy-egy szerencsés, kitartó sarlóvadász élményeit olvassa. Ez egy igazán nemes verseny, melyben mindenki csak nyerhet, nagyszerű élményeket szerezhet a szürkületi időszakban.

Arra buzdítok mindenkit, hogy készítsen a fentiekhez hasonló leírást, ezeket évek múlán igazán felemelő visszaolvasni.

Búcsúzóul Soponyai György fotóját mellékeljük (megtekinthető a hátsó belső borítón), amelynek különlegessége, hogy egy nappal a 2015. március 20-i teljes napfogyatkozás után

Gyenezse Péter, Vince Iván	2003.08.27	Pécs	13 ^h 20 ^m	hajnali	távcsóvel
Szóllósi Attila	2009.04.25.	Kecskemét	14 47	esti	távcsóvel
Nagy Gábor	2009.04.25	Hejőpapi	14 54	esti	távcsóvel
Kász László, Szabó Sándor	1985.09.14	Bóly	15 21	hajnali	sz. szemmel
Kósa-Kiss Attila	1985.09.14.	Nagyszalonta	15 39	hajnali	sz. szemmel
Nagy Gábor	2000.09.27	Debrecen	15 52	hajnali	távcsóvel
Gyenezse Péter, Nagy Judit	1997.03.09	Pogány	15 54	esti	sz. szemmel
Nagy Gábor	2015.02.19	Hejőpapi	16 40	esti	távcsóvel
Landy-Gyebnár Mónika	2015.02.19	Tihany	16 59	esti	fényképezve
Keszthelyi Sándor, Sragner Márta	2015.02.19	Pécs	17 12	esti	sz. szemmel
Nagy Gábor	1995.01.31.	Hejőpapi	17 13	esti	sz. szemmel
Kiss László, Derekas Aliz	2005.01.09.	SSO, AU	17 18	hajnali	sz. szemmel
Kász László	1999.12.07	Bóly	17 21	hajnali	sz. szemmel
Prandovszky Zoltán	1995.01.31	Eger	17 22	esti	távcsóvel
Csabai István	1995.01.31	Szolnok	17 37	esti	sz. szemmel
Keszthelyi Dániel	1994.12.02	Gyöngyös	17 47	hajnali	sz. szemmel

A 18 óránál fiatalabb, hazai észlelők által látott holdsarlók táblázata. Jelmagyarázat: sz. szemmel = szabad szemmel is látta; távcsóvel = csak távcsóvel látta, szabad szemmel nem; fényképezve = sem szabad szemmel, sem távcsóvel nem látta, de lefényképezte

mel is, de be kell valljam, erre esélyem sem volt ilyen ég mellett. 17:37-kor még láttam, utána már sikertelenül kerestem a távcsóvel is. 17:47-kor elindultam haza.

Amennyiben jól tudom, 2015.02.19. 00:47 (KözEI) volt az újhold időpontja, így a sarló kora 16 óra 40 perc.” Nagy Gábor (Hejőpapi)

készült a Spitzbergákról. Mert holdsarlózní mindig, mindenhol jó!

Végül szeretném közzétenni a nagyon korai holdsarló lista egy kis szeletét – azon észlelések adatait, amelyek jelenleg a legfiatalabb szabad szemmel és távcsóvel látott sarlók emlékét őrzik.

Cseh Viktor